

Bsorino Reşe Dudino

Bazen hayatı anlamak için, hayatı duymak, düşünmek ve yaşamak gerekiyor. Turabdin'in geçmişine de büyük ölçüde kapı aralayan bu yazı, Bсорino'daki hayatı -bir nebze de olsa- duymak, anlamak ve düşünmek üzere kaleme alındı. Geçmişten esinlenerek Bсорino'ya sahip çıkacak ve geleceğini yeniden canlandıracak -her taraftaki- yürekli insanlarına ve özellikle şu anda güzel havasını soluyan gençlerine ithaf ediyoruz.

Midyat'tan İdil (Bethzabday)'e giderken, ana yolun sol tarafında orta yükseklikteki bir tepede yükselen evleriyle dikkat çeken bir köy var. Güneye bakan edasıyla etrafa gülücükler dağıtan o köy, çağrışımlarla yüklü Bсорino köyüdür. Eski ve büyük bir köy olarak geçmiş azıcık değilsen, Turabdin'in onursal çizelgesinde göz kamaştırıcı bir yere sahip olduğu görülür. "Bсорino Reşe Dudino" vasfı, tarihi özelliklerini tanımlamak için yeterlidir.

Beth Sbirino ismi, klasik Süryanice'de "umut evi" anlamına gelen "*Beth Sabro*" sözcüğünden türemedir. Süryanicedeki "*sabro*" (umut) ve "*sbartho*" (iyi haber) anlamlarından esinlenerek, Türkçede "Haberli" ismini aldı. Turoyo (yerel ağız)'da "Bсорino" adıyla bilinir. Araplar onu "Basibrin", Kürtler ise, "Basibrine" çağırır.

Kendine özgü bazı ayırtedici özellikleri var: Çok kiliseye sahip olması, ahalisinin kilise ve ruhanilere karşı cömert davranması, sivil idarecilerine bağlı olması, Gulo, Gulavi, Kezo, Kavme, Mahlo, Çino, Kamço, Hamri gibi diğer köylerde kullanılmayan (veyahut nadir kullanılan) isimlerin çok kullanılması, "P" telaffuzunun yaygınca kullanılması, belli başlılarıdır. Turabdin'de kullanımı ihmal edilmiş olan "P" telaffuzunun Bсорino'nun yerel ağzında hala kullanılıyor olması, köyün tarihte Süryanice dil bilgisi konusunda ne denli yüksek bir düzeyde olduğunun bir göstergesi olarak algılanabilir.

Basibrinli papazların çoğu eskiden marangozlukla uğraşması, Bсорino'nun dikkat çeken bir başka özelliğidir⁽¹⁾. Bu zanaatla aile geçimlerine katkı sağlarken, kiliselerin kapı, mihrab vs. gibi ihtiyaçlarını da karşılıyorlardı.

Bсорino'nun eskiliği tartışılmaz. Ancak İsa'dan önceki dönemi hakkında günümüze ulaşan herhangi bir bilgi yok. Hristiyanlık, mübeşşir Aday ve öğrencisi Agay aracılığıyla I. yy'da Bethzabday'a (İdil) ulaştığı Süryani kaynakların hemfikir olduğu bir konu. Hristiyanlık Bethzabday üzeri Turabdin'e geldiğine göre, Bсорino'nun da bu dönemde Hristiyanlaşmış olabileceğini savlamak yanlış olur mu?.

Yas ile hüznün buluşması olan göçün anılarını tazelese de, mevcut virane evleri tarihteki büyüklüğünü gösteren birer kanıttır. Bсорino'nun panoramik görüntüsü, seçkin yazarların düşünce dünyası için büyük bir ilham kaynağıdır. Hele Mor Dodo Kilisesi'nin en üst damından -doğanın güzelliğini kana kana içen- etrafa atılacak bir bakış, insanın hayal gücüne güç katar.

Badem ağaçlarıyla çevrili Bсорino'nun bağlarında yetişen "bakarı" cinsi üzümler, "şmunoye" cinsi incirler, "şabani" cinsi armutlar, son derece sağlıklı yemişlerdir. Bazı gerçekleri gözler önüne seren bu yemişler, köyün geçmişini de merak edenlerin damağına fısıldar gibidirler.

Bсорino'daki 25 kilise, ahalisinin sıcak imanını ve dine bağlılığını göstermektedir. 6. yy'da kurulan ana kilise konumundaki Mor Dodo kilisesi 1199'da, Mor Kuryakos Kilisesi ve Mor Sarkis-Bakus Kilisesi ise 1191'de köklü bir onarımdan geçtiler.

Kültürel ve edebi anlamda Bсорino'da yetişen ve ruhsallığın inceliklerini ön plana çıkaran yazarlar, bilgin ruhaniler birçok esere imza attı. Tarihin övgüyle bahsettiği bu değerli şahsiyetleri arasında 998'de Turabdin Metropolit'i olan Basibrinli Yuhanna'dır. Mor Gabriel Manastırında yetişen bu zat, kullanımı yok olmaya yüz tutmuş "Estrangelo" yazı şeklini -rahip yeğenleri Amanuel, Petrus ve Hoye aracılığıyla- yüz yıl sonra Turabdin'de yeniden canlandıran kişi onuruna sahiptir⁽²⁾.

¹ - Sfar Haye (Hayat Kitabı), Süryanice Elyazması, Mor Gabriel Kütüphanesi, s. 43.

² - Turabdin Tarihi, Patrik I. Afrem Barsavm, Hollanda Mor Afrem Manastırı, İkinci Baskı, 1985. s. 153.

Tarihin her döneminde Bsorino ile Mor Gabriel Manastırı arasında organik bir bağ ve ilişki dikkat çekiyor. Manastırın tarihinde Bsorino'nun, Bsorino'nun tarihinde de manastırın ayrı bir yeri var. 1040'larda kütüphane sorumlusu yazar Basibrinli Raban Şlemun'un⁽³⁾ manastırın zengin kütüphanesinin yeniden derlenmesinde gösterdiği çaba ve itina takdire şayandır. 1254'te vefat eden manastır metropoliti Basibrinli II. Baselius'un güçlü bir yazar oluşu⁽⁴⁾, o tarihlerde manastırın olumlu işlevini gösteriyor.

Bsorino'nun belki en çok gurur duyabileceği şahsiyetlerden birisi de, yaşadığı dönemin gözde ve seçkin alimlerinden olan Kaşo Eşayo'dur. 1425'te vefat eden bu ruhani zatın, Bsorino'da kurduğu okul Süryanice'de çok üretken olmuştu. Timurlenk'i konu eden çok güzel iki şiirin yanısıra, **mübeşşir Aday**'ın husoyosu gibi başka eserlere de imza attı. 1454'de vefat eden Turabdin Patriği Basibrinli Kavme, akıcı bir dille bir anafura ve bir husoyo; 1490'da vefat eden Basibrinli Raban Malke Sako da Meryemana'yı işleyen uzun bir şiir yazarak, kiliseye birçok husoye kazandırdı⁽⁵⁾.

Söylentiye göre rahip Sako, okul yıllarında çok kıt kafalı iken, aniden bütün arkadaşlarını geçercesine aydınlanıyor. Ve bundan ötürü Turoyo'da söylenegelen o güzelim "*Sako salık ligoro*" (*Sako Dama Çıktı*) halk türküsünün kahramanı oluveriyor.

1492'de vefat eden Kaşo Eşayo oğlu Raban Yeşu, azizlerin günleri için yazdığı 40 husoyenin yanısıra birçok şiire ve değişik çalışmalara da imza attı⁽⁶⁾.

Patrik Afrem Barsavmo'ya göre, Basibrinli Raban Aday (1500'lerde), Bar Ebroyo (Abulfarac) Kronolojisini tamamlayan kişidir. O tarihlerde Basibrin'de 300'den fazla öğrenciye öğretmenlik yaptı. 1285-1496 yılları arasındaki patrik ve mafıryanların yaşamöykülerini ve Moğolların Amid dolaylarına yaptığı çıkarmayı kaleme aldı. 1394-1492 yıllarındaki olayları içeren 37 sayfalık kroniği 1790'da basıldı.

1729'da vefat eden Kardaş oğlu Kaşo Yuhanun ise, duayı işleyen iki şiirin yanında, Turabdin yöresinin 1714'de yaşadığı yağmalamayı da kaleme aldı⁽⁷⁾.

Bunlara koşut olarak, Turabdin'in kiliselerini güzel ve büyüleyici yazılarıyla süsleyen Basibrinli hattatların emeği, göz nuru her türlü takdirin üstündedir. Bu hattatların başlıcaları şunlardır: Metropolit Yuhanun (998-1034), hattatların başı Raban Amanuel (1041), kardeşi Raban Petrus ve Rahib Hoyer, Sobtho oğlu Loozor (1133), Beth Sobo ailesinden Abulfarac oğlu Raban Petrus (1201), Behnam Zambur oğlu Raban Abrohom (1465-1512), Yeşu oğlu Rahip Gabriel (1474), Metropolit Garip (1589-1592).

Basibrinli hattat Markus 1853'de Midin köyüne bir Fenkith kitabı, ve 1864'te (hala kullanılmakta olan) bir İncil tensih etmiş. Fenkith'in son sayfalarında köyü Bsorino hakkında bazı tarihi olayları da yazmayı ihmal etmemiş.

Güzel yazısı ve ressamlığı nedeniyle dönemin patriği tarafından metropolitliğe yükseltilen Basibrinli Metropolit Saliba (1853-1885), Bsorino'nun hattatlar zincirine eklenen belki de en son halkadır⁽⁸⁾. Mor Gabriel Manastırı, Kanık, Marbobbo, Badibbe ve Midyat Mort İşmuni kilisesi gibi Turabdin'in birçok büyük kilisesinin kilisevi İncil'leri O'nun meharetli ellerinin birer eseridirler.

Bütün yörede olduğu gibi, tarihsel çalkantılar, Bsorino'da da olumsuzluklar yarattı. Tarihi sürece nesnel bir perspektiften bakıldığında, sıkıntılı dönemlerde köy halkının üç kaleye sığındığı görülmektedir. Mor Gabriel Manastırı ve köydeki azizler, ilk iki ruhani kale gibiydi köy halkı için. Üçüncü kale ise, şiddetli dönemlerde sığınabildikleri, Dimitrius kalesidir.

Ve Antakya Süryani Patrikleri Tarihi, Rahip Hanna Dolabani (1947-1969 Mardin Metropoliti), Bar Ebroyo Matbaası, Hollanda Mor Afrem Manastırı, I. Baskı, 1990, s. 87.

³ - Sfar Haye, s. 56.

⁴ - Turabdin Tarihi, s. 153.

⁵ - ibid, s. 155.

⁶ - ibid, s. 156 .

⁷ - ibid, s. 157 .

⁸ - ibid, s. 157-161 .

Bsorino'nun güneyinde Nsibin ile Bethzabday arasında kalan bu kale, Perslerin saldırılarına karşı, İmparator Kostantinos'un emriyle, Turabdin'in ana girişlerinde inşa edilen üç kaleden birisidir. Roma komutanlarından Dimitrius tarafından 351'de inşa edildi. Haytam el-Tay'in eline geçince, kaleye Haytam ismi verildi. Perslerin harabeye dönüştürdüğü bu kale bir müddet sonra, 684 yılında Mor Şemun Dzayte'nin özeniyle Abrohom ve Loozor isminde iki Süryani tarafından yeniden onarılınca⁽⁹⁾, bu sefer Beth Sbirino kalesi ismini alıyor. Onca gücüne rağmen, Aksak Timur'un bir türlü fethedemediği bu kale 1451'lerde Beth Mahlam ismiyle çağırıldığı görülmektedir⁽¹⁰⁾. Arasına köy ahalisine sığınak olmuşsa da, yarardan çok zarar ve sıkıntı verdi Bсорino halkına. Bundan dolayı bir ara Basibrinlilerin hışmına uğrar ve yıkılır.

Günümüzde yalnızca kalıntıları gözükken bu kalenin (bir başka deyişle Haytam yöresinin) belli başlı köyleri arasında Bсорino, Hevnat, Gurneşe, Kelşat ve Bethmanam köyleri var. Kilise Düzlüğü olarak adlandırılan ve Bethmanam'ın güneyinde bulunan buradaki Mor Aho Manastırı, "Derpu" (Dayro Dputo) ismiyle bilinmektedir.

Tarihi kayıtlardan anlaşıldığına göre, 1167 yılında, ikiyüzü Süryani, yüzü Kürt, Bсорino'da 300 aile yaşıyordu⁽¹¹⁾. 1870'lerde Bсорino'da dört ruhaniyle 90 aile, Sare'de ise 47 ailenin varlığı dikkat çekiyor⁽¹²⁾. 1914-1915 döneminde Bсорino'da 200'e yakın aile yaşıyordu⁽¹³⁾. 1965'lerde ise Bсорino'da 130'a yakın aile vardı. Günümüzde bu sayının 22 aileye düşmüş olması, neyin işaretidir? Bu insanlar nerede? Ve niçin Bсорino'yu ve Sare'yi terkettiler?

Bсорino halkının günümüze kadar dillendirdiği kaniya göre, Süryani kızına yapılan bir sarkıntılık, "namus" davasına dönüşerek 1167'de Bсорino'daki iki kesimin arasını ciddi bir şekilde açıyor. Paskalya sabahında bayram yemeğini beraber yedikten sonra, Hristiyan ve Müslümanlar kendi aralarında anlaşmaya varır. Anlaşma gereği, köy reisi Sobo oğlu Tuma'nın özeniyle Süryaniler, köyün çeyreğine denk gelen Kürt köylülerin bütün varlığını (evler, bağlar, tarlalar vs.) 10 *ritil* libre (5 kg) altın karşılığında satın almaya razı olurlar. Olurlar ama mevcut birikimleri buna yetmediğinden, Mor Gabriel Manastırından aldıkları bir *ritil* libre ödünç altınla bu borçlarını kapatarak, muhtemel çatışmaların önünü kesmiş olurlar. Anlaşma gereği, Kürtler köyü terk ederler. Yörede barınamayınca Şam'a kadar ulaşırlar⁽¹⁴⁾. Bazı yerel duyumlar, bugünkü Şam müftüsünün, Bсорino'yu terk eden o insanların torunlarından olduğu şeklindedir.

Öyle görülüyor ki, bu olaydan sonra, Bсорino halkı ile Mor Gabriel Manastırı arasındaki yakınlık ve vefa daha çok pekişmiş. Mevcut salgından kurtulmak üzere, büyük kilisesinin damlayan çatısının 1502'de Basibrinliler tarafından kiremitle döşenmiş olması, bu vefakarlığın güzel bir örneğidir⁽¹⁵⁾.

Bсорino köyü, şefkatli bir ana gibi, yüzyıllardır kızı Sare (Estir, Gavoyto) köyüne gözetmenlik yapıyor adeta. Yerleşme ve sahiplenme yeltenişlerini boşa çıkarmak için, Reis Tuma'nın üç rahip oğlundan birisi olan Raban Şemun (diğerlerinin ismi Abulfarac ve Abulhayır)'un başkanlığında Basibrinli yüz aile tarafından 1167 yılında harabe bir yerleşme olan Sare, yeniden inşa edilir⁽¹⁶⁾. Ancak ne acıdır ki, Merhum Şemun Hanna Haydo'nun köyü de -diğer Süryani köyleri gibi- boşalınca, 830 yıl sonra da olsa, -geçici de olsa, devletin yerleştirdiği korucularla- tarihteki o sahiplenme girişimleri bir anlamda hedefine ulaşmış oluyor.

Bсорino'yu terk eden o Kürtler, bir ara Sare'ye yerleşmek isteseler de, Raban Şemun'un olumsuz tavrıyla karşılaşır. Sare'nin inşasını tamamlayan Raban Şemun tekrar Bсорino'ya döner. Geliştirdiği büyük avluda inşa ettiği yüksek burç ve güçlü surlarla Mor Dodo Kilisesini

⁹ - ibid, s. 22-23.

¹⁰ - ibid, s. 27

¹¹ - ibid, s. 120 ve Sfar Haye, s. 14.

¹² - Antakya Patrikliğine Bağlı Yerlerin İstatistiki, Sadadlı Raban Abdullah (1906-1915'e kadar Patrik), Kendi Elyazısı, 1870, Başdiyakos Melfono İsa'nın Şahsi Kütüphanesi, Mor Gabriel Manastırı

¹³ - Gunhe Dsuruyoye D'Turabdin, Hori Süleyman Hinnö, Türkçe Çevirisi, Atina 1993, s. 114.

¹⁴ - Mor Gabriel Manastırı Tarihi, M. Hanna Dölabani, Hikmet Matbaası, Mardin, 1959, s. 174 Ve Turabdin Tarihi, s. 120-121.

¹⁵ - Turabdin Tarihi, s. 96.

¹⁶ - Sfar Haye, s. 15. Ve Turabdin Tarihi, s. 120-121.

adeta aşılmaz bir kaleye dönüştürür. Bu sırada Mor Eşayo kilisesini güçlü ve geniş bir burçla, Mor Aho ve Mor Osyo kiliselerini de güçlü surlarla sağlamlaştırır⁽¹⁷⁾.

Babalarının da desteğiyle olsa gerek, köy reisi Tuma'nın bu üç rahip oğlu (10 yy.'da) Bsorino'da birçok kilisenin inşaatına imza attı. Bu sırada rahibeler için de on oda inşa etmeleri, Bsorino'daki rahibelerin çokluğuna bir işarettir. Bir dönem burada yaklaşık 31 rahibe yaşıyordu⁽¹⁸⁾. Bunların arasında rahibe Şuşan'ın çok kültürlü bir yorumcu olduğu dikkat çekicidir.

Bu kardeş rahipler köyün doğusundaki vadinin içinde Meryemana adına inşa ettikleri manastırdaki kilisenin (kitab vs. gibi) bütün ihtiyaçlarını da tamamlamaktan kaçınmazlar⁽¹⁹⁾. Büyük çabalarla bu kiliseye kazandırdıkları parşömen üzerine yazılı gümüş ve altın kabartmalarla kaplı incil ve kış dönemine ait iki fenkith kitabı ve diğer parşömen kitaplar nerede?

Bölgenin genelinde olduğu gibi, Bsorino'da da yaşanan tarihi olayların çalkantılarını ve içsel yankılarını anlamak, sanıldığı gibi kolay değil. Olumsuzluklar, tarihi kaynaklara da olumsuz yansıdı. Bsorino, hayat dalgalarının yarattığı fırtınalar arasında kabarmalar, kıtlıklar, katliamlar, gelgitler, kırılmalar ve bozgunlar yaşadı. Yörenin gözde yerlerinden biri olmakla her zaman saldırganların iştahını kabarttı. Fakat buna karşın, yiğitliğiyle tanınan ahalisi de her tür saldırıya göğüs gerebilmenin yollarını zorlamaktan hiç bir zaman alıkonulmadı.

Köyün reisi, bölge genelinde söz sahibiydi. Bsorino'da reislik yapan Beth Sobo, Beth Tuma, Beth Malke, Beth Haydo (Sare'de) ve Beth Gavro aileleri, tarihte iyi bir izlenim bıraktılar. Tarihi kayıtlara geçtiği üzere, 1854'te köy reisi Kaşo Gulavi oğlu Gavro, vefat edince, Bsorino, adeta yetim kalan bir insanın hissettiği ezikliği hisseder oldu. Çünkü bu reis, ister devlet yetkilileri, ister yöre insanları nezdinde büyük bir saygınlığa sahipti. O denli ki Asur'dan Amid'e (Diyarbakır) kadar hemen hemen bütün Mezopotamya'da tanınıyordu. Bsorino'yu çevreleyen köylerin reisleri onsuz hiç birşey yapamıyor olması, yörenin vergisi O'nun eliyle devlete ödenmesi, saygınlık ve büyüklük değilse nedir? Sözkonusu bu reisin döneminde Bsorino ve Sare'de ikisi rahip, 12 ruhani bulunmaktaydı⁽²⁰⁾.

Basibrinliler, tarihten gelen bir girişkenlik ve barıştırmaya ruhuna sahipler. Bu gerçeklik kilise tarihinde de göze çarpmaktadır. Turabdin patriği Aziz Bar Sobtho'nun vefatıyla, seçimde anlaşılamayan Turabdinliler, 1482'lerde iki metropoliti aynı anda patrik ilan ederler. Bu iki patriğin taraftarları arasındaki sürtüşmeyi gidermek için Basibrinlilerin girişimi kısa sürede sonuç verir. Ve her iki taraf Patrik Halef'in başkanlığında Beth Manam'da bir antlaşma imzalayarak barışır⁽²¹⁾.

Basibrinlilerin dayatması ve olumlu girişimi olmasaydı, Lübnanlı Patrik Nuh belki de 1494'te Antakya patrikliğine seçilmezdi⁽²²⁾. Turabdin abraşiyelerini ziyaret etmeden önce, Hasankeyf Emirinin adı geçen patrik'i, Bsorino'nun onayını almaya göndermesi, Bsorino'nun bölgedeki saygınlığını kanıtlayan güzel bir örnektir⁽²³⁾.

1286'da Beth Manam, Kelşat ve Bsoni'da büyük bir katliam yaşandı. Haytam kalesi hükümdarı Bedrettin 1398'de bir darbe sonucunda Hasankeyfte ölünce, Bsorinolu komutan Malke ve beraberindekiler bozguna uğrarlar⁽²⁴⁾. Ne var ki, adı geçen komutan 21 yıl sonra, Sincar askerleri tarafından öldürülür⁽²⁵⁾.

¹⁷ - Turabdin Tarihi, s. 122.

¹⁸ - Sfar Haye, s. 19.

¹⁹ - Turabdin Tarihi, s. 122.

²⁰ - Kudoş İto Fenkith Kitabı, Basibrinli Markos'un el yazısı, 1853, Mor Yakup Kilisesi, Midin Köyü.

²¹ - Antakya Süryani Patrikleri Tarihi, s. 193-194.

²² - ibid, s. 198.

²³ - ibid, s. 200.

²⁴ - Turabdin Tarihi, s. 98.

²⁵ - ibid, s. 108.

Osman oğlu Sultan Hamza (Türkmen), 1433'te Haytam yöresinde yaptığı kötü yağmalama sırasında, Basibrinliler esir alınarak Mardin dolaylarına sürgün edilir. İleri gelenlerin girişimleriyle, ancak büyük para karşılığında serbest kalır⁽²⁶⁾.

Haytam kalesinin alınması için yaşanan çatışmalarda Basibrinliler başta, yöre Süryanileri hep ayaklar altında çiğnendi. Talan ve soygunlara maruz kaldı. Emir Ahmet 1462'de kaleyi bir Türk emirine kaptırınca, hıncını Bsorino'dan alarak üç Basibrinliyi katleder. İnsan onurunu hiçe sayarak bu sırada esir aldığı bazı köylüleri de, büyük para karşılığında -köle gibi- satar⁽²⁷⁾.

Ne acıdır ki, amansız hastalıklar Bsorino'nun yalın ortamında yetişmiş nitelikli sayısız insanı ölümün kucağına attığı görülmektedir.

1413'ta yörede yaşanan veba salgını Kaşo Aday dahil, Bsorino'da 400 insanı kırdı⁽²⁸⁾. 1421'de yine bu tür kötü bir hastalık nedeniyle Bsorino'da 170 insan öldü. 1425'te aralarında ünlü Melfono Kaşo Eşayo da bulunan 10'nu papaz ve şemmas, toplam 510 kişi, aynı nedenle vefat etti⁽²⁹⁾. Bu sırada ölen dört papazın, aynı günde papaz olması, aynı günde hastalanması ve aynı günde ölmesi, ilahi adaletin bir sırrı mı? Yoksa bir rastlantı mı?

Peş peşe gelen saldırılar ve salgınlar maalesef Bsorino'ya rahat bir soluk aldırmadı. 1426'da Bsorino'yu işgal eden Send askerleri, köy reisi Aziz'i öldürerek, köyü talan ederler⁽³⁰⁾. Bu yetmiyormuş gibi, 1427'de, bağları kurutan boğucu sıcak, üzüm rekoltesini sıfıra indirince, yörede beş yıl büyük bir pahallılık ve kıtlık yaşanır⁽³¹⁾. Ve Bsorino bundan çok kötü etkilenir.

Bu acıdan henüz sıyrılamayan Bsorino, kısa bir aralıkla tekrar amansız salgınlarla yüzleşir. 1431'deki salgında 2'si papaz, 500'e yakın insanını kaybeder. Bütün yöreyi kasıp kavuran 1449'daki salgında ise, biri papaz, 20'si şemmas toplam 581 kişi telef olur⁽³²⁾.

Botan emirlerinin zaman zaman Turabdin'e akınlar yaptığı bilinen bir gerçek. İşgal amaçlı bir saldırıda 1453'te bunlar Bsorino'da ikisi kadın, 16 kişi katlederler⁽³³⁾.

Eylül 1674'te gerçekleşen bir depremde Bsorino'nun birçok evi ve Mor Dodo Kilisesinin bir bölümü yıkılır. 1759'da yaşanan bir başka kıtlık ve salgında, Bsorino'da biri metropolit 9 ruhani, 20 şemmas ve 1000 insanın ölmesi⁽³⁴⁾, düşündürücü olduğu kadar, yüzyılımızın koşulları adına üzüntü vericidir.

Bunlara koşut olarak Bsorino, içindeki mevcut dengelerin anlaşmazlığı nedeniyle, zaman zaman kendi içinde de büyük çalkantılar ve dalgalanmalar yaşadı. Sağduyuyu körelten ileri gelenlerin basiretsiz ve bencilce tavırları, bazen önü kesilmeyen sinsi çatışmalara dönüşüyordu. Bir öfke selinde 1802'de Bsorino'da iki kişinin öldürülmesi⁽³⁵⁾, yaşanan iç sorunların burada ne denli boyutlandığının bariz bir göstergesidir.

Turabdin'in geçmişine de kapı aralayan bu olayların acımasızlığı sürerken, Bsorino'da hayat **"zamanın içinde ve dışında"** kalan bir döngü etrafında devam ediyordu. Ancak ne pahasına olursa olsun, dini vecibelerin yerine getirilmesi için azimkar bir çaba göze çarpıyor. Bunun bir sonucu olarak, 1492'de 4'ü ruhani, kalabalık bir Bsorino kafilesi, binbir cefayla Kaşo Aday başkanlığında Kudüs'e gidiyor. Gidişte ve dönüşte, sıkıntı ve sevinci birlikte yaşıyorlar. Hastalıklara yenilenler yolda ölürken, diğerleri büyük maceralardan sonra Bsorino'ya dönebiliyorlar⁽³⁶⁾.

Yirminci yüzyılın başlangıcı, dünyanın birçok yerinde olumsuzlukların yaşanmasına neden oldu. Turabdin de bundan nasibini almamış değildir. Olumsuzluklar birbirini takip etti. O denli ki,

²⁶ - ibid, s. 24.

²⁷ - ibid, s. 25.

²⁸ - ibid, s. 106.

²⁹ - ibid, s. 107.

³⁰ - ibid, s. 107.

³¹ - ibid, s. 107.

³² - ibid, s. 108.

³³ - ibid, s. 109.

³⁴ - ibid, s. 123.

³⁵ - ibid, s. 124.

³⁶ - ibid, s. 113-117.

anımsanacak ne varsa, acıya dönük oldu burada. Tarihin tekerrürü, Bsorino için de böyle bir çizgi takip ettiğini belirtmekte yarar var.

I. Dünya savaşı sırasında, 200 aile barındıran Bsorino'nun reisi Hanne Haydo oğlu Malke ve Kamçolardan Gullo idi. Savaşın başladığını duyan Sareliler, -özellikle Mor Dodo Kilisesi- daha güçlü bir konumda olduğu için Bsorino'ya sığınır. Midin, Tamarze, Bashok, Bazar, Zinavrah, Araban gibi köylerin bazı Süryanileri de buraya sığınınca, saldırıları püskürtmek için Bsorino reisleri Gavro ve Malke ikibin kişilik bir savaşçı grubu oluştururlar.

Ne var ki, *Sayfoda* pek zarar görmeyen Bsorino'nun kin ve öfkeye kapılarak kendi kendini kemirmesi, sorgulanması gereken tarihi bir hatadır. Çünkü çok kritik ve hassas bir dönemde Bsorino'nun dirliği ve birliği bozuldu. Karşılıklı komplolar üretildi. İç sorun boyutlanarak büyüdü. Anlaşma gereği Malke ve adamları silahsızlandırılmıştı. Entrika ve sinsi pusularla, 1917'de Malke öldürülür. 1918'de tekrar Salihilerin saldırılarına uğrayan Basibrinliler saldırıları püskürtürlerse de, bu sırada 40'a yakın insan kaybederler. Önü alınmayan olaylar dinmez ve "*dışardaki tavuk, içerdeki tavuğu kovdu*" sözünü kanıtlarcasına, Bsorino'nun birlik duvarında bir gedik açan Beth Kamço ailesi dışında, 1919'da Salihiler bütün Basibrinlileri kendi köylerinden kovarak köye yerleşirler. 1925'te devlet eliyle Basibrinliler tekrar köylerine yerleştirilir.

Bunun etkisinden henüz sıyrılamamış olan Basibrinliler, 1926'da devlete karşı ayaklanan Kürt Haco Ağa'nın Bsorino'ya girmesiyle, tekrar köylerini terk etmek zorunda kalırlar. Ve bu sırada Mor Dodo Kilisesi devlet güçlerinin bombardımanı ile yıkılır. Haco'ya karşı devlet yanlısı olan Saruhan Ağa'nın girişimiyle, dağıntı Basibrinliler köylerine geri getirilirler. Mafıryan Şemun, Mafıryan Saliba ve Turabdin Patriği Mirza gibi meşhur bazı dinadamlarının gömütü olan Mor Dodo kilisesini de 1952'de yeniden onararak ibadete açarlar⁽³⁷⁾.

O tarihten sonra Bsorino'daki yerleşik hayatlarını toparlamaya çalışan Basibrinliler 1960'larda bu sefer göçün etkisiyle sarsıldılar. Turabdin'in diğer köyleri gibi, Avrupa'nın yollarını arşınlayan Bsorino halkı Almanya'nın Berlin ve Ahlen şehirleri başta, Avrupa'nın değişik ülkelerinde ve şehirlerinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Bsorino'da bugün 160 kişi (22 aile) yaşıyor. Kilise hizmetleri İncili şemmas Ayiz Bulut'un yardımıyla, 1993'te boşaltılan Hassana papazı Kaşo Tuma Beğtaş tarafından yürütülmektedir. Köyün sosyal ve resmi işleri de köy azalarının yardımıyla, Beth Gavro ailesinden Muhtar Şemun Demircan tarafından yerine getirilmektedir³⁸. Tarihteki gibi güçlü olmasa da, Mor Dodo kilisesinin madraştosu köy çocuklarına açıktır.

Bir dönem patriklerin de seçiminde etkin, birçok ruhaninin ocağı olan Bsorino'nun Süryani kilisesinin bünyesinde bugün yalnız 2 rahip, 3 papaz ve 2 rahibeyle temsil edilmesi, tarihte iz bırakan atalarının onuruyla bağdaşılıyor mu?

"..... Bugün Bsorino'da göçten arta kalanlar bazen Avrupa'daki kardeşlerini imrense de, Aziz Pavlus'un vurguladığı gibi, umutlarını düşünerek seviniyorlar. Sıkıntıya dayanıyorlar. Kendilerini duaya veriyorlar. İhtiyaç içinde olan kutsallara yardım ediyorlar. Konuksever olmaya bakıyorlar. Zülmedenler için iyilik diliyorlar. Sevinenlerle sevinirken, ağlayanlarla ağlıyorlar. Elden geldigince herkesle barış içinde yaşamaya çalışıyorlar (Rom. 12:12)....."

Malfono Yusuf Beğtaş

³⁷_ Gunhe Dsuryoye D'Turabdin, s. 114-123.

³⁸ Bu yazı 1999'da yazıldı. O tarihlerde Abuna Tuma Beğtaş hayatıydı. Ancak günümüzde bu tarihi köyün ruhani hizmetlerini Papaz Saliba Erden yapmaktadır. Köyün resmi işlerini de Muhtar Şemun Güzel devam ettirmektedir.